

ЛИСОВИЧ М.

магістрант кафедри журналістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Наталія ТОЛОЧКО

Науковий керівник:
кан. наук із соц. ком., доц. кафедри журналістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна

ОЗНАКИ СТЕРЕОТИПІЗАЦІЇ І ДИСКРИМІНАЦІЇ У ГУМОРИСТИЧНІЙ ПРОГРАМІ «ВАР'ЯТИ-ШОУ»

У роботі досліджено ознаки негативної стереотипізації, нетолерантні висловлювання у популярній програмі «Вар'яти-шоу» (2019 р.). Пояснено, що з метою створення іронічного чи саркастичного контексту ведучі подеколи гіперболізовано демонструють поведінку жінок і чоловіків, представників різних національностей, посягають на релігійні почуття. Це може призвести до непорозуміння, поглиблювати конфлікти в суспільстві – між представниками різних статей, національностей.

Ключові слова: гумористичні програми, медіа, етика, стереотипізація, дискримінація.

Важливу роль у формуванні громадської думки відіграють телевізійні гумористичні програми, які були й залишаються популярними серед аудиторії. Значний вплив таких програм, попит на них підвищує вимоги до таких проєктів та роботи ведучих. Пояснюється це тим, що телеведучі-гумористи з метою покращення рейтингів та залучення більшої кількості аудиторії, можуть порушувати стандарти журналістики й етичні норми. Особливо небезпечним є поширення під виглядом гумору негативних стереотипів, а також стигматизація, використання нетолерантних висловлень, що може спричинити закріплення негативних стереотипів, формування відповідних суспільних цінностей, та призвести до різноманітних конфліктів, які роз'єднують суспільство. Вищенаведене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

У цій розвідці проаналізуємо випуски української гумористичної телепрограми «Вар'яти-шоу» на предмет порушення етичних норм, наявність нетолерантних висловлень. Зазначимо, що програма була доволі популярною в українському медіапросторі до повномасштабного вторгнення. Перший епізод шоу з'явився в 2016 році, а в 2021 році проєкт призупинили.

Телеведучі гумористичних програм, як і фахівці у будь-якій сфері, повинні дотримуватися етичних норм, тобто норм поведінки, моральних правил певної суспільної чи професійної групи [1], оскільки демонструють такі програми за допомогою медіа на велику аудиторію. Регулюванню і саморегулюванню за таких умов допомагає кодекс журналістської етики – «документ, що визначає основні морально-етичні орієнтири, яких журналіст має дотримуватися при виконанні своїх професійних обов'язків» [2]. Негативна стереотипізація, вияви нетолерантності, стигматизація є порушенням етичних правил. Ведучі гумористичних програм, хоч і не завжди журналісти за фахом, все ж поширюють інформацію для масового глядача, тому створений ними контент не має викликати негативні враження, поглиблювати ворожнечу в суспільстві та в жодному разі не принижувати людей за певними ознаками. «Усе, що суперечить моральним нормам, гуманістичній ідеї, закріпленим у відповідних законодавчих актах правам людини, принципам толерантності, безперечно, є негативним» [3, с. 297].

В розважальній програмі «Вар'яти-шоу» [4] подеколи вдаються до гіперболізації певних явищ, узагальнень з метою створення гумористичного, іронічного контексту. Також спостерігаємо порушення етичних норм, а саме дискримінацію людей за певними особливостями, негативну стереотипізацію, стигматизацію. Це може бути пов'язано з тим, що межа між гумором та образою досить тонка, окрім того, варто враховувати суб'єктивне сприйняття, рівень культури творців програми та глядачів.

Стигматизація означає знецінення особистості, що певною мірою дискредитує людину, представника певної групи в суспільній колективній свідомості [5]. Під стереотипізацією розуміють процес побудови образу, формування враження про людину на основі вироблених стереотипів. Стереотип – стійкий і спрощений образ людини або явища, сформований під впливом соціуму або власного досвіду; те, що повторюється, що наслідують і чого дотримуються [6]. Позитивні стереотипи полегшують розуміння і сприйняття поведінки людей, пізнання культури, негативні навпаки – поглиблюють непорозуміння в суспільстві. Тому медійники мають всіляко уникати негативної стереотипізації у матеріалах.

У випуску «Вар'яти-шоу» від 03.09.2019 р. ведучий, пояснюючи правила поведінки на човні, зазначає: *«Алкогольні напої не розпивати, з човна не випорожнятися, тим більше не робити все це одночасно, а були люди з Житомира, я бачив все ...»*. В такій гумористичній сцені спостерігаємо негативне ставлення до туристів, акцентування на непристойній поведінці, відтак складається враження, що люди поводяться як «дикуни», крім того, їх протиставляють іншим українцям.

У випуску *«Що, якби в Україні завагітнів чоловік?»* (12.09.2019) зафіксовано дискримінацію за етнічною й територіальною ознакою, а також стигматизацію в назві. Ведучий, показуючи сцену запису до лікаря, який розмовляє літературною українською мовою, говорить: *«Звідки ти можеш бути, ти не зі Львова, ні, я львівських за кілометр чую, ..., ти не з Закарпаття, тих навіть я не розумію, думаю певно полтавський. І я спілкуюсь з ним далі і питаю як вас звати? – Мохамед...»*. Тут бачимо згадку про жителів двох областей України та представника іншої національності, прагнення розділити їх за мовними особливостями.

Творцям і ведучим гумористичних програм варто бути особливо уважними, коли мовиться про дітей. Наприклад, у номері *«Що, якби в Україні завагітнів чоловік?»* (12.09.2019) нетолератними вважаємо такі висловлювання: *«А найголовніше от, я народжу – і за це мені дадуть мільйон, а потім ще раз народжу – і ще мільйон, а потім ще раз – і ще мільйон, ще раз – і ще. – А що будеш робити з тими грошима? – Та з грошима то я знаю що робити, а з дітьми не знаю»*.

Також нашу увагу привернув номер *«Священник зустрів однокласницю в стрипклубі»* (17.10.2019), в якому висміюють священнослужителів, чого також робити не варто, оскільки це вияв неповаги до людей, що сповідують певну релігію. У гумористичній сценці спостерігаємо ознаки дискримінації за релігійною ознакою.

У номері *«Як зробити самостійно ремонт і не розлучитися»* (12.09.2019) продемонстровано негативні стереотипи про жінок та чоловіків, що вирішують побутові питання, а також про Дрогобич як єврейське місто: *«Це дійсно треба мати талант, щоб взяти кредит у «Вар'яти-шоу», щоб купити пульт, який здавати «Вар'яти-шоу». Я тільки по факту потім дізнався, що Дрогобич, звідки родом Остап, – це древнє єврейське місто»*.

Негативне акцентування на вазі жінки також спостерігаємо у ролику *«Нюанси закарпатської гостинності»* (12.09.2019): *«Злякався я тебе, Марічко. – Чого? – А ти як бігла, три смереки повалила»*. Схожою за виявами нетолерантності є сценка *«Чоловік та жінка в будівельному*

супермаркеті» (05.09.2019), де чоловік планує придбати великий туалет та наголошує на зайвій вазі своєї дружини.

Отже, в програмі «Вар'яти-шоу» подеколи вдаються до гіперболізації, узагальнень, негативних стереотипів, стигматизації з метою показу іронічних, саркастичних номерів. В окремих програмах зафіксовано негативну стереотипізацію, дискримінацію за національною, релігійною та іншими ознаками. Припускаємо, що такі номери можуть когось розвеселити, що залежить від рівня культури, освіти, обізнаності глядача, але загалом демонстрування подібних сцен є негативним явищем, що спричиняє образу, відразу й може поглиблювати конфлікти в суспільстві. Особливо ретельно потрібно працювати над гумористичним контентом під час повномасштабної війни, оскільки бажання розважити одних українців може завдати болю і страждань іншим. Тому питання про зміст і форму гумору в умовах війни, залишається дискусійним, потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Аристотелівське значення терміну «етика». Вища освіта в Україні. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10713/> (дата звернення: 5.10.2024).
2. Кодекс етики. Комісія з журналістської етики. URL: <https://cje.org.ua/ethics-codex/> (дата звернення: 5.10.2024).
3. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності: монографія / Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Ужгород: Гражда, 2019. 372 с.
4. Вар'яти-шоу. YouTube. URL: https://www.youtube.com/channel/UCCDbkPGEsQKXhcLdq_5qpXA (дата звернення: 25.10.2024).
5. Товщик, С. А. Стигматизація (stigmatization). Енциклопедія прав людини : соціально-педагогічний аспект : монографія / кол. авт., за заг. ред. проф. Н. А. Сейко ; відп. ред. Н. П. Павлик. Житомир: Видавництво, 2014. С. 208–212.
6. Борисюк А. Стереотипи та якість життя. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/1300-stereotipi-ta-yakist-zhittya/> (дата звернення: 2.10.2024).